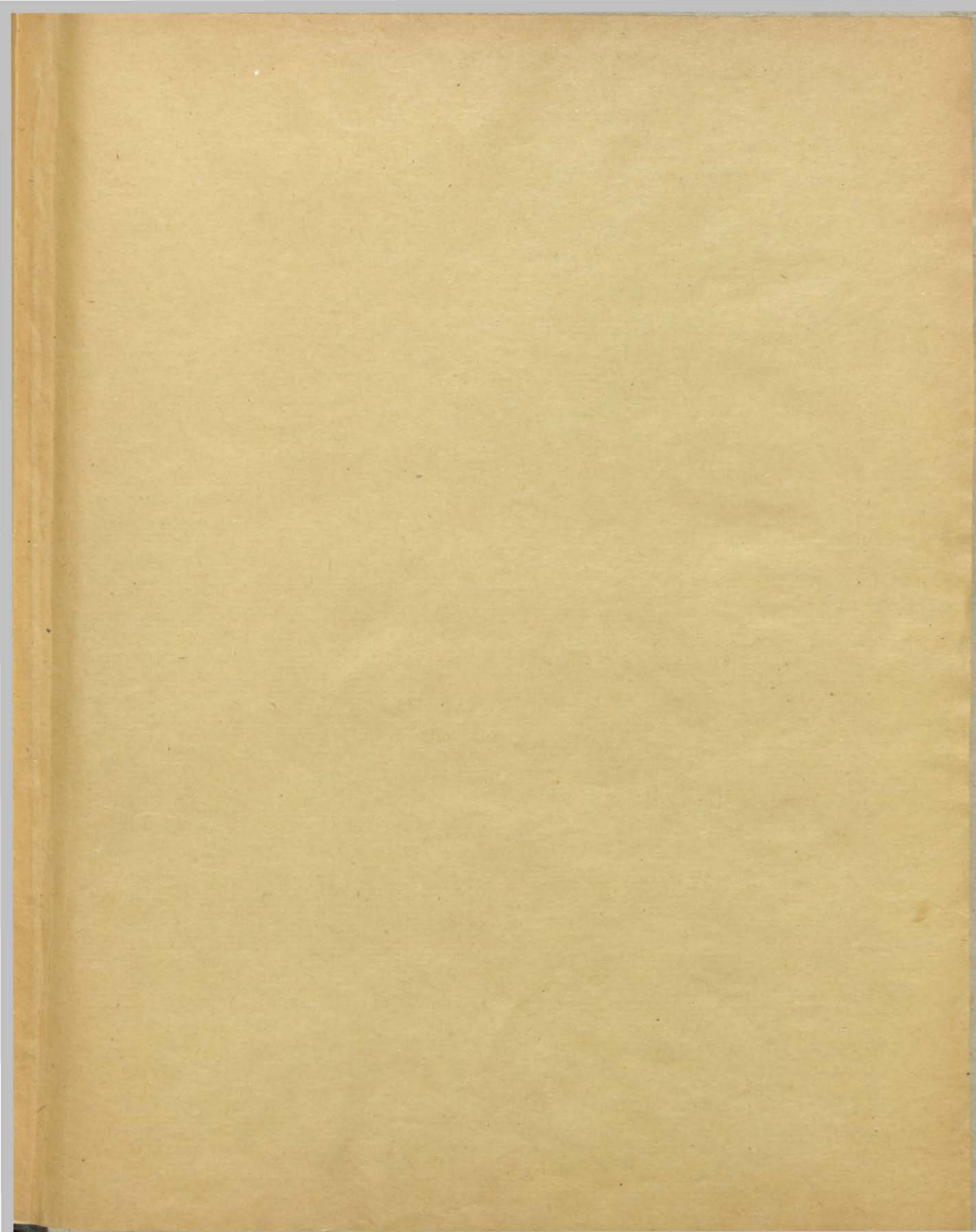


Tex
1642

1642



İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TARİH BÖLÜMÜ

MEZUNİYET TEZİ

İ. Söküldü
M.H. Yılmaz



Betül Altıok

3801

cu B

Revân Seferi
VE

(EMİR GÜNE OĞLU TAHMASB KULU HAN)

PLAN

I-Ön Sö z
- Bibliyografya

II- Giriş

III- Revan Seferi

a) Ordunun Hareketi

b) Celâliîlerin Tedibi

c) Revan'ın Muhasara ve Zaptı

IV- Emir Gûne Oğlunun Şahsiyeti

V- İndex.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

Yazma eserler :

- 1- Abdülaziz efendi (Karagelebi Zâde) , Zafername, Üni.Ktb,T.Y.nr.1391
- 2- Abdülkadir efendi, Topçular Kâtibi tarihi, Süleymaniye Esat ef.T.Y.nr.2151
- 3- Abdullah efendi.(Sarı) , Düstur el-inşa, Üni,Ktb,T.Y. nr. 3110
- 4- Şendânî Zâde Fandıklılı Süleyman ef,Mürî'el-tevârih,Beyazıt Ktb.T.Y.nr.5144
- 5- Şeyhî , Vekayi-i Füzelâ,Üni, Ktb,TY, nr. 81

Matbu eserler:

- 1- Abdülaziz efendi (Karagelebi Zade) , Ravzat-~~el~~-ebrar,tab.Mısır 1248
- 2- Feraizci Zâde Mehmet , Gülşen-i Maarif, C.I.II,İst.1252
- 3- Heridun bey , mecmuay-ı Mûngaat-ı Selâtin , C.I.II. İst , 1265
- 4- İbrahim Pegevi, Tarih, C.I.II.İst.1283 Matbaay-ı amire
- 5- İskender Mûngi, tarih-i alem aray-ı Abbasi, C.III.IV. Tahran 1313
- 6- Kâtip Çelebi (Mustafa bin Abdullah), Fezleke, C.I,II.İst.1287 ceridet-i havadis Matbaası
- 7- Katip Çelebi, takvim ~~el~~ - tevarih C.I, İst.II46
- 8- Küçük Çelebi Zâde Asım, Tarih, C.I.İst.1282
- 9- Naimâ, Tarih, C.I.IV. İst.1282
- 10- Mehmet Hemdemî ,Tarih-i Selak Zâde, İst. 1298 Mahmut bey Matbaası
- 11- Mıneccim başı Ahmet trc.(Nedim) , Sahaif al- ahbar, İst.1285

Seyahatnameler:

- 1- Evliya Çelebi, seyahatname,İst.1318
- 2- Detie , le Besphere et constantinople Viyana 1873

3- Marchelets, Voyage de Paris a constantinople Par bateaa à vapeur, Paris
1839

4- Timeni , Nouvelle Promenad dans le Bosphore, 1813

Umumi eserler:

- 1- Hammer ,trc. (M.Ata) , Devlet-i Osmaniye tarihi , C.I.X.İst.1335 evkaf-ı
İslâmiye Matbaası
- 2- Hayrullah efendi,Tarih cüz,18, İst.1288
- 3- Hüseyin AyvanSarayı, Hadikat el-cevami, C.I,II.İst.1281
- 4- Lücien leuis bellamp, Chah Abbas, Paris 1932
- 5- Mehmet Raif ,Mirat-ı İstanbul,
- 6- Mehmet Süreyya, Sicillâi Osmani, C.IV, İst.1311
- 7- Mustafa Muri Paşa netayıç el-vukuat,C.I,II, İst.1327
- 8- Zekai el-mülük trc.(Ömer Halis) , Büyük İran tarihi , İst. 1926

Tetkikler:

- 1- C.L Huart, Ağa Han, Shf. 140
- 2- Franz Babinger, Nasuh Paşa , Shf.942 -943
- 3- J.H Kramers, Mehmet Paşa (Öküz, Damat) Shf.73-74
- 4- J.H Kramers, Murat Paşa Kuyucu, Shf. 782,983 (Isl. Ansik.)
- 5- Tayyip Gökbilgin , Boğaziçi , Shf.679
- 6- Tayyip Gökbilgin, Cigala Zade Yusuf Sipan Paşa , Shf. 161-164

Ö N S Ö Z

Tarihin geniş ve derin sahifeleri arasında çok önemli tarihî olayların yanı başında Osmanlı İmparatorluğunun duraklama devrini bir an hatırlıyabilirsek bu devrin en mühim padişahı olan " Bağdat Fatih'i", 4.üncü Murat'ı da hemen onun yanibaşında bir çok olayların kahramanı olarak görmek mümkündür. 17.ci asırda ne XV. ci asrın şaşaası ne de XVI. ci asrın parlak fütûatları yektur. Genişleyen hudutlara bu asır hiç bir şey ilâve etmez. Bir çok karışık meceleler haricî ve dahilî anlaşmazlıklar, baştaki hükümdarların ehli-yetsizliği, XVII. ci asra " duraklama asrı" adını vermeye kâfi gelmiştir.

Bütün bu sönük ve silik sahifeler arasında yukarıda zikrettiğimiz IV. ~~ca~~ Murat bu devirde diğer Hükümdarlar arasında her bakımdan temayüz etmiş, dahildeki anarşiyi durdurduğu gibi hudutlarda bile ufak tefek genişlemeler yapmıştır.

Tez'im ~~meszumu~~ Sultan Murat'ın 1634- 1635 te yaptığı Revan Seferi , ve bu seferde esir edilerek Sultan Murat'ın iltifatına mazhar olan Emir Gûne oğlu Tahmasb Kulu Han'ın hayatı teşkil etmektedir.

Tezîmi hazırlarken matbu ve yazma bir çok eserlerden istifade ettim. Araştırmalarımı Arşivde de yaptığım halde orada bu olay'a ait hiç bir şey bulamadım. Taradığım farsça eserlerde Türk kaynaklarından daha fazla malûmata tesadûf edilmemektedir: Bu sebeplerden Emir Gûne oğlunun hayatının ilk safhalarına ait malûmat eksiktir. Bu bakımdan tez'im arzu edildiği halde mükemmel olmaktan uzak kalmıştır.

Bir çok hususlarda tez'ime, yardımlarda bulunan değerli hecam Tayyib Gökbilgin'e teşekkürü borç bilirim.

G İ R İ Ŗ

REVAN ŖEHİRİ (Erivan, Ermen, Hrassan) sen zamanlarda Ermenistan Sovyet Hk-
kmetinin resmi kararıyle, Ŗehrin adı Y e r e v a n olarak tesbit edilmiŖ-
tir. Ŗehir 40° 35' gark tulinde Agri dağının 55 Km. gimalinde Alagöz da-
ğının cennub-i Ŗarkisinde Gökge göl'ün cennub-i garbi kögesinden takriben
65 Km. garpta 1000 M.yüksekliğindeki Sahat Çukuru (bazı kaynaklarda Çukur
Sa'd) evasında Aras ırmağının sol kellerından Zengi suyunun sol kenarın-
da olup nüfusu 102,325 (1932) dir. (I)

REVAN KAL'ESİ Kale Zengi sahilinde olup Cennuptan Ŗimale tulânidir. Gayet

eski,yeni ve gösü olmak üzere üç kaleden müteekkildir. Ferhat Pa-
şanın bina ettiğ i yerleri 50 Ŗerağ irtifaindendir. Tahmasb Han'ın bina et-
tirdiğ i yerler yüz elli Ŗerağ enindedir. Üç adet kuvvetli demir kapıları -
vardır. Tebriz kapısı cennuba açılır. Meydan kapısı Ŗimale açılırki buna YaŖ
lâ Kapısı derler. Birde acemlerin Dervazepel dedikleri K ü p r ü kapısı var
dır. Burası Azerbaycan Serhaddi olduğı için pek çok mühimmat ve cephane var
dır.(II) Burası bir kaç kere Hanlar Hanlığı olmuşt u. Kadısı,Mellası,Ŗeyh-i
Ŗerifi Darca ağası ,Mungisi ,Yasavulu Ağası,Kerucu başısı ve Egik ağası -
Mihmandar ve Ŗehbenderleri vardı.Emir Güne Han'ın memur ettiğ i Sarayın ya-
nandaki Varega E s k i Ŗ e h i r denir. 1045 (1635) de Acem eline gectik-
ten sonra Ŗark tarafındaki kalenin haricine üç kat delma mühtim yapılmış-
tır.(III) Erivan'ın ne zaman ve kimler tarafından kurulduğı ve bu kelimenin
istilahi hakkındaki mütalâalar muhtelifdir.Bazı müellifler tarafından Eri-
van Ŗehri tarihini Ermeni kaynaklarında ta eski çağlara kadar çıkarılmak-
ta ve Ruan eyaletinin merkezi olan Erivan'ın Arap hakimiyeti devrinde -
Müslümanlar tarafından Revan'a gevrilmig olduğı ileri sürölmektedir. IX ve
X. Asır islâm coğrafyacılarında ise Revan'dan bahis yoktur . Çaldıran Zafe-
rinden sonra (1514) Selim I.in Tebriz-Mahelvan-Kars üzerinden döndüğünde "Er
ivan surları" önünde kenakladığından bahsedilmek suretiyle ilk defa olarak
bu şehir gikredilmiştir.(IV). 1549 (956) da Sultan Süleyman Kanuni ikinci
İran seferinden döndükten sonra Fransa Kralına yazdığı Zafername de teshir
edilmig 31 şehir arasında Erivan'ı da zikretmekte ve 5 yıl sonra vuku bulan
İran seferi esnasında tahrip edilen şehirlerden birinde Erivan olduğı gö-
rölmektedir.

I-Islâm ans, Erivan maddesi, cüz.32 Shf.311,Mehmet Balâ

II-Evliya Çelebi, seyahat name, C.II.Shf.280 İst.

III- Evliya Çelebi, seyahatname, C.II.Shf.281 v.d.

IV - Islâm ans, Erivan, cüz.32,Shf.312

Evliya Çelebiye göre bu şehir XV.ci asrın başlarında Timur'un tacirlerin

Bu iki sefer esnasında Erivan'ın Safeviler elinde çok mamur bir şehir haline geldiğini o devrin müelliflerinden anlıyoruz. Erivan'ın tahribine sebep Erzurum Valisi İskender Paşanın Sahat Çukur'u hakimî Rumlu oymağından Hüseyin Han'ın bázması üzerine Şehzade İsmail kumandasındaki Safevî kuvvetlerinin 1533 (959)de Kars ve Erzuruma akın etmesi olmuştur.(I)

1554 (H.961) de erdusiyle Kar'a gelen Kanuni Süleyman buradan Tahmasb 'a Cenge davet mahiyetinde bir mektup göndermiş ve cevap alamıyınca Erivan, Nahcivan üzerine yürüyüp Erzurum akınının intikamını almıştır.(II)

Revan kalesinin esaslı olarak Osmanlı Hükûmiyetine geçmesi 1578-1596 tarihlerinde vukua gelen İran -Osmanlı mücadelelerinde olmuştur. (III). Şah İsmail'in halefi Şah Tahmasb 54 sene Saltanat'dan sonra 1576 da vefat edince oğulları ve kızı Perihan arasında çıkan anlaşmazlıklardan Safevî devleti bir karışıklık ve buhran devresi geçirmişti. Erzurum Beylerbeyi Hüsnü paşa Safevî Devletinin bu durumundan istifade ederek onu tamamiyle harap etmek için İran'a bir sefer açılmasının faydalı olacağını İstanbul'a mektuplarla bildiriyordu. Sadrazam Sokellu Mehmet Paşa İran'a açılacak herhangi bir muharebenin faydasız olacağını fütuhât yapılsa bile mesafenin uzaklığı cihetiyle fazla masrafa icap ettirdiğini beyan ve ispat ederek mani olmaya çalışmış fakat bazı vükelânın tevgikiyle İran'a sefer açılarak Kıbrıs Fatih'i lala Mustafa Paşa serasker tayin oldu.(1578)

Bu suretle ,başlayan İran harbi on seneden fazla sürmüştür. Osmanlı İmparatorluğu mülken fayda görmüş ise de asker ve para cihetinden zararlara uğramıştır. Bu seferde Lala Mustafa Paşa ,Yemen Fatihî Sinan paşa ,Özdemir eğ.Osman Paşa Ferhat Paşa sırasıyla serdar oldular.

İçlerinden Lala Mustafa Paşa Çıldır Muharebesini kazanarak Tiflis,Gürcistan ve Şirvan'ı zaptetmiş,Özdemir eğ.Osman Paşa Dağıstan taraflarını itaate almış -İstanbul'a gelerek Sadrazam olmuş ikinci seferinde Tiflis'i zapt ve orada vefat etmiştir. 1587 (hicri 995) senesinde babası Hüdabende lâkabiyle maruf olan Kör Mehmet Mirza'nın yerine İran tahtına geçen ve İsfahan'ı kendine merkez yapan - Şah Abbas şahilî işlerle uğraşmak istediği ve oğundan da Özbekler Mücum ettiği için müsâlâha talep eyliyerek Azerbaycan ve Şirvan'dan alınan yerleri Osmanlı

den HVACÂ HAN LEHİCANÎ tarafından bir köy olarak kurulmuş ve sonra Safevilerden Şah İsmail'in emri ile Vezir R e v a n Kulu Han tarafından 15.inci asrın başlarında Şehir haline getirilerek bir sur ile kuşatılmıştır.

I-İbrahim Pegevi,Tarih,C.I,Shf.296-298 İst.

II-İslam Ans.Erivan,Cüz.32;Shf.312,Mehmet Balâ

III-Daha evvel 1554 Nahcivan seferinde Osmanlılar tarafından zapt edilmiş iâde 1555 de Amasya sulhu ile İranlılarda kalmıştı.

Şahîmparaterluğuna terk etmek ve Yeğeni Haydar Mirzayı rehin olarak İstahbula göndermek şartiyle Ferhat Paşa ile mûsalâha aktetmiştir. (21. mart/1590) bu mûsalâhada Ferhat Paşanın liyakatiyle Revan, Tebriz, Gence, Kars, Mahacvan, Şeki ve Şamahî ilçeleri Osmanlı idaresinde kalmıştır. Ferhat Paşa Erivan Şehri istihkâmlarına çok emek sarfetti. Tahmasb Han'ın Zengi suyuna bakan Köşkünü ortaya alıp etrafını bir hisar ile çevirdi. İç kale adı verilen bu hisarda 8 kule ile 725 mazgal ve içinde bir cami yaptırdıktan sonra 43 kule ile 1725 mazgaldan ibaret ve 53 top ile mücehhez kaleyi inşa etti. Yeni Çeri ve 10,000 işçinin işti raki ile bu inşaat 45 günde ikmâl edildikten sonra Ferhat Paşa Erivan Hükûmeti ni Cigala Zade Yusuf Paşaya verdi. (1) Şah Abbas bundan sonra ,daha evvel Özbeklerin eline geçmiş olan ülkeleri istirdat etti. Hindistan ile birgök muharebeler yaptı. Elçi hey'etleri ve hediyeler gönderdi. İran'ın dahili vaziyetini de tanzim ederek kuvvet ve kudretini artıran ve şilîğînhamisi sıfatını takı nan Şah Abbas en büyük düşmanı olan Osmanlılarla fırsat bulduğu anda ağaşağı harpte hristiyanların müzaharetini temine çalışıyordu. Argularını tahakkuk ettirebilmek için İngiltere ,Avusturya ,Almanya ve Fransa devletleri nezdine bir takım elçi hey'etleri gönderdi.

Avrupa Devletleriyle Safevî Hükûmetinin menfaatleri Osmanlı İmparaterluğu üzerinde birleştigiinden onlarda Şah'ın fikrini kâbul edip gelen Elçilere mukabil elçi Hey'etleri ve hediyeler gönderdiler. Batın Avrupayı de lagan İngiliz seyyahı Sir Antony Sherly ile birlikte mailyetinde 30 kişi bulunan Hasan beyde elçi tayin edilerek yola çıkarıldı. Bu Fransa kralına, Alman İmp. Teskana büyük Dukasına Papa'ya mektuplar götürdü. Hasan beyi Ziyâsetine mukabele olmak üzere İmp. Rudolf II. 1602. de Şah Abbas'ın türklere karşı taarruz ittifakı teklifi için Sefir gönderdi. Rudolf II. nin teklifi kabûl edilerek Şah Kulu bey elçi hey'etine Prag'a kadar refakate memur edildi. Aynı zaman da İmparater'a bir mektup ve hediyeler gönderildi.

Ferhat Paşa sulhiyle elde edilen araziyi muhafaza etmek pek güç idi; çünkü arazinin uzaklığı aradaki dağlar irtibatı güçleştiriyordu. Devlet ise her bakımdan inhitata yüz tutmuştu. Mali vaziyet, Ordu bezulmuş memleketin her tarafında celâlîler tûremiş idare her bakımdan kabiliyetsiz ellerde kalmıştı. 1593 senesinde Sadrazam Sinan Paşanın tegviki ile açılan Avusturya harbinde Osmanlılar bazı defalar malûbiyete uğruyordu.

Bu vaziyet istirdat siyaseti günden Şah Abbas için kaçırlılmıyacak bir fırsattı. 1603 (H.1012) İran -Osmanlı hududunda vuku bulan hadiseler ise iki devlet arasında harbin ilânına sebep teşkil etti. (I)

1603 senesinde harp ilânıyla Tebriz'i Zincir kiran Ali Paşadan (XI) istirdat edip Revan'a doğru hareket eyledi. Osmanlı İmparatorluğu Kapıdan Cigala Zade Sinan Paşayı (III). İran seraskerliğine tayin etti. 1604 (H.1013) senesi başlarında değuya hareket etti. Sinan Paşa ancak 8 ayda Kars'a varabildi. Bu müddet zarfında Şah Abbas Revan'ı muhasara ve Zapt ederek Kars üzerine yürüdü. Orayı da zaptetti.

Sinan Paşa Mahcivan taraflarında delagıp Şah'ı muharebeye mecbur etmek için çalıştıysada buna muvaffak olamıyarak avdete mecbur olmuştur. Sinan Paşa Van kalesine kapanarak kışı orada geçirmek istemişse de zahirenin kifayetsizliği ve Şah Abbas'ın allah verdi Han idaresinde kuvvet yollayarak Van'ı muhasara etmesi üzerine bir kayıkla gölden Adilsevas'a eradan da Erzurum'a giderek vaziyeti İstanbula bildirdi.

I- Lucien-Louis Bellan, Chah-Abbas, Paris 1932, S.120

II- Zincir kiran Ali Paşa: Umeradan olup 1597-1598 (H.1006) Rakka Beylerbeyisi-badehi Sivas ve 1604 (H.1013) de Van Beylerbeyisi oldu. 1606-1607 (H.1015) de öldü. (M.Şureyya, Sicil-i Osmanî, 3)

III- Cigala Zade Sinan Paşa (1547-1603) Osmanlı Sadrazamlarındandır. Küçük adı - Scipiyona olup Mesina da doğmuştur. Aslen Cenevizli olup burada yerleşen Cigala , cicala ailesine mensuptur. Kapıdan Piyale Paşanın Cerbe muzafferiyetinde babıyla birlikte esir edilip İstanbula getirildi. Kanuni Süleymanın nazaret dikkatini celbederek Enderun-ı Hümayun da terbiye edildi. İlk defa silâhdar sonra kapıcı başı oldu. 1575 (H.982) de Yeniçeri Ağalığına getirildi. 1573 de Mihrimah Sultanın torunlarından biri ile onun ölümünden sonra ikincisi ile 1576. da evlenerek Hasedan'a intisap etti. 1578 de Yeniçeri Ağalığından azl edildi. 1583 de Van Beylerbeyliğinde bulundu. Şark Serdari Ferhat Paşa Revan kalesini tamir ettirip muhafazasına vezaret payesi ile Miyar Bekir Beylerbeyliği uhdesinde kalmak suretiyle Sinan Paşaya tevcih etti. Özdemir eglunun vefatını müteakip 24/ekim/1585 de Serdar Kaymakamlığına geçti. 1586 da Bağdat eyaletiyle e havalideki Beylerbeylerine Serdarlık tevcih edildi. 1590 da buradan ayrıldı. 17/temmuz/1595 de azledildi. Aynı senenin Nisan ayında Ferhat paşaya karşı vuku bulan Yeniçeri isyanında Muharrik sıfatı ile Karahisar-ı Şarki'ye sürüldü. İse de tatbik edilmedi. Eğri seferine Vezir-i Salis olarak iştirak etti. Hacıva Meydan muharebesi kazanılınca Sadrazamlığa getirildi ise de 40 gün sonra azledildi. 1598 de Şam Valiliğine 23/mayıs/1599 da ikinci defa Kapıdan-ı Deryalığa tayin edildi. 1604 de uhdesinde Kapıdanlık bulunmak suretiyle Şark seferi Serdarlığına getirildi. Fakat vazifesinde muvaffak olamadığı gibi Umera ve asker arasında da ahenk temin edemedi, Canbulat Zadeyi geç geldiği için katletti. 1605 kasım(recep 1014) de vefat etti.

Serdarın Vandan kagması üzerine Şah Tebriz cihetine çekildi. Sinan paşa kış Erzurumda geçirdikten sonra ilk baharda Şah'ın üzerine yürüdü. Ve Salmas civarında bir İran kuvvetine rastgelerek onu bezdü ve sonra Köse Sefer Paşayı(1) intihap edilmiş bir farka ile ileri gönderdi. Köse Sefer Paşa evvelâ Allah verdi sonra Zulfikâr Han firkalarını bezdü. İleri gitmek istediysede asker yorgun olduğu için geri dönmek zerunda kaldı. Yolda bir İran kuvveti tarafından sarılarak ordunun bir kısmı öldürüldü; Sefer Paşa da yaralı olarak İranlıların eline esir ve Şah Abbas tarafından katledildi. Bu suretle Sinan Paşanın en + güzide askeri mahv olmuştu. Bunun üzerine Serdar Van'a döndü ve erays kuvvetleri le gelen Canbulat Zade Hiseyin Paşayı geç geldiğinden katli biraz sonra da kendisi tescüründen vefat etti. Cigala Zadenin mağlubiyeti üzerine Şeki, Şemahi eyaletleri de Şah tarafından istirdat edildi.(II)

Kuyucu Murat Paşa 1608-1609 (H.1019) senesinde Celâli gailisini tamamiyle bertaraf ettikten sonra Şarka hareketle Tebriz'e geldi.

I-Köse Sefer Paşa: Ahcı olup Tiryaki Hasan paşa ile Kanijede bulunup Sekban Bağlık hizmetini ifa eylemiştir. Mükâfaten Beylerbeyi olup 1604 de Erzurum Beylerbeyliğine tayin edilmiş 1604 de esir ve şehit edilmiştir.
(sicill-i osmani)

II- Kuyucu Murat Paşa: Ahmet 61 zamanında Sadrazam olan Murat paşa ırkça bir hırvat idi. 1520. de doğdu. Evvelce askeri bir kumandan olarak hizmet gördü, sonra Mısır, Yemen, Anadolu Valiliklerinde bulundu. 1585 senesinde yapılan Tebriz meydan Muharebesinde İranlılara esir oldu. 1590. da sulh akdinden sonra serbest bırakıldı. / 6 0 / de Budin Valiliğinde 1603 de Macar cephesinde Umumi Şef oldu. Derviş paşanın idamından sonra 1606 da Sadrazam olduğu zaman 80 yaşında idi. 1607-1608 senelerinde Anadoluda ki Celâlîlerle mücadele etti. Bunlardan ele gegenleri hendeklere attırması yüzünden (Kuyucu) unvanını aldı. Düşmanlarının tegviki ile Padışah İrana gitmesi için emir verdi isede 6 İstanbul'a döndü. 1609 da İran seferi için Üsküdar'a geçti. Fakat bu sene daha ileri gidemedi; Zira sefere gitmeden evvel Celâli Muslu Çavuş ve Xusuf Paşayı ortadan kaldırmak istiyordu.

Ve Şahı harbe davet etti isede Şah Abbas buna yanaşmadı. Ve ortaya çıkmadı. Murat Paşada kış geçirmek için Diyarbekire çekildi. Ve Şah'ın sulh talep etmek için gelen Elçilerine yüz vermedi.

Şah Abbas Sultan Süleyman Kanunî zamanındaki hudut mucibince hudut tashihi istiyor, Murat paşa ise Murat III. devrinde Mutbe ekunan memleketleride hudut dahiline almakta ısrar ediyordu. Fakat Murat Paşanın bu sırada ölmesi üzerine 5/Agustos/1611. (25 Cemaziyelevvel/1020) de bu sulh yapılmamıştı. Yerine geçen Diyarbekir Beylerbeyisi Nasuh Paşa⁽¹⁾ 22/Agustos/1611 . (12 Cemaziyelahir/1020) harbi biran evvel bitirmek için Şah Abbas'ın Kuyucu Murat Paşaya teklif edip te onun reddettiği şartları kabul etti.

İkisininide kandırarak elde etti ve sonra öldürttü. 1610 senesinde İran'a karşı harekete geçti, Tebrizi tahrip etti sonra Erzurum'a avdet eyledi. Şah Abbas ile uzun müzakerelere girdi. Fakat gelecek senenin Seferi bağlamadan 5/Agustos/1611 de öldü. Vezneciler civarında inşa ettirdiği Medresenin yanındaki türbede gömülmüştür.

1- Nasuh Paşa: Osmanlı Sadrazamlarındandır. Doğum yeri bazı müverrihlere göre Gümüşine bazılarına göre ise Drama'dır. Naxima tarihinde Arnavut olduğu kayıtlı isede Bandier , bir Rum papazının oğlu olduğunu iddia eder. Genç yaşında İstanbula geldi. İki sene kadar Sarayda kaldıktan sonra Çavuş olarak ayrıldı. Çok yakın arkadaşı Mehmet Ağa sayesinde vakit geçirmedi büyük mevkilere ulaştı: Zile Veyvedası, sonra Fülele Valisi oldu. Kürt beyi Mir Şeref'in kızı ile evlendi. Bu suretle hem Nüfus hemde servet kazandı. 1602-1603 (H.1011) de Sivas ve 1603 de Halep Beylerbeyisi oldu. 1606 (H.1015) de üçüncü Vezir ve Diyarbekir Valisi bulunan Nasuh Paşa'ya İran Seferinin Başkaskerliği verildiği isede bizzat Sadrazamın gitmesine lüzum görülmeye Celâlîlerin tedibine memur edildi. Fakat bir meydan Muharebesi kaybetti. Bundan sonra Nasuh Paşa sadaret Rütbesine gaza dıkti. Sultan Ahmet'e Sadrazamlığın ve Berdarlığın kendisine verilmesi için 40000 altın vermeyi ve orduyu beslemeği teklif eden bir mektup gönderdi.

Yani Sultan Süleyman Kanuni zamanındaki hudut kabûl edilmiş eluyordu.

Nasuh Paşa ile Şah Abbas arasında sulh 1611 aralık ayı ikinci gün (H.ramazan/1020) de akdedilmiş Nasuh paşanın İranlılara bırakmış olduğu memleketlerin vergisine karşılık olmak üzere İran Hükümeti her sene 200 yük ipek Osmanlı Devletine göndermeği taahhüt ediyordu. Nasuh Paşanın aktiyle iftihar ettiği İran müsâlâhası Devletin menfaatine uygun değildi. Çünkü Murhat paşa müsâlâhasında Osmanlı Devletine gegen Revan ,Tebriz, Şirvan ülkeleri - 200 yük ipek mukabilinde İran'a bırakılmış çekilen bunca emeklere mukabil bir şey kazanılmadıktan başka üstelik bir takım Vilâyetlerde terk edilmişti. Zaten bu müsâlâha da devam edemedi. Şah Abbas Devletin za'fına ve kendi muvaffakiyetine zahip olduğundan 1614 (H.1023) vergiyi yollamadı. Sultan Ahmet bir sefer yapmağa karar verdi ve harp ilân etti. Osmanlı İmparatorluğu^{na} hiç bir fayda temin etmeyen Nasuh Paşa müsâlâhası bu suretle bezulmuş Sultan Ahmet Sadrazam nasbedilen Öküz Mehmet Paşayı (I) Serdar tayin gelen elçi ve hediyeleri reddeylemişti.

Padışah onun istidasını Sadrazam'a yolladı. O da Nasuh paşayı yanına çağırarak ceza olarak teklif ettiği paraları ödemeye mecbur etti. Murat Paşanın ölümü üzerine 22/ağustos/1611 de Sadrazam oldu. 1612 şubatında padışah'ın kızı Ayşe Sultanla evlendi.Nasuh Paşa kenusmaktan ve gelişmaktan yerulmazdı.Nazarında insanların hayatı kıymetsizdi. Servete önem verirdi. Entrika ve zulûm yüzünden düşmanları artıyordu. 17/ekim/1614 (13 ramazan 1023) de idam edilmek suretiyle hayatına son verildi.

I- Mehmet Paşa, ÖKÜZ (Damat) İstanbullu bir nalbant'ın eğludur. Bu sebepten kâdisine Öküz lâkâbı verilmiştir. Enderun-ı Hümayundan yetişti. İçkiler Kethüdalığı yaptı. 1606(H.1015) de Silâhtar ve aynı zamanda Kubbe Vezir'i oldu. 1607 Şubatında (Zilkade 1015) Mısır Valisi oldu. Bu esnada Memlûkların bir isyanını bastırdı.

Arabistan seferlerinde muzaffer olan Mehmet Paşa 1616 ilkbaharında yaptığı İran seferinde bir kısım İran kuvvetlerine karşı galibiyet kazanmasına rağmen Revan'ın 44 gün süren muhasarasının mühimmatın tükenmesi ve kışın yaklaşması elması üzerine refedilmesi ve avrette Soğanlı yaylasında Ordunun zayıflama uğraması Sadrazamın azline sebep oldu. 1618/ Nisan (cemaziyelevvel 1027) Muhâr¹-Humayun Kapudan Halil Paşaya verildi. (1) Halil Paşa Erdebil'e müteveccihen yola çıktı ve Tatar Han'ı Canbey Grâyla birleşerek Tebriz'e vardı. Halil Paşa Tebriz de iken Şah Abbas elçi göndererek sulh istemiş fakat ne asker ne de Serdar sulh'u kabûl etmiyerek elçiyi reddetmişlerdir.

1611 Ağustosunda azledilerek İstanbul'a döndüğü zaman Kapudan-ı Deryalığa tayin edildi. Ve Sultan Ahmet'in kızı Gevher Hatunla evlendi. Bundan dolayı Damat lakabını aldı. Sakız civarında filesunun İspanya ve Sicilya filesuna mağlûp olması üzerine azledildi. 1612/13 (1021) de ikinci Vezir oldu. Nasuh Paşanın idamı üzerine 17/ekim/1614 (23 ramazan 1023) de Sadrazam oldu. Bu esnada serasker olarak İran'a karşı yeni bir sefere hazırlandı. Fakat muvaffak olmadığundan 1617/ocak (Muharrem/1026) da azledildi. 1617 temmuzunda ikinci Vezir oldu. Halil Paşa İran Seferine gıktağı zaman Kaymakamlık kendisine verildi. 1619 Ocak ayında Halil Paşanın azli üzerine ikinci defa Sadrazam oldu. 1619 aralıkta azledilerek Halep Valiliğine tayin edildi. Az sonra vefat etti.

I- Halil Paşa Kapudan: Ahmet I. ve Murat IV.ün Sadrazamı olan Halil Paşa Kayseri civarında Zeytin yahut Rusvan denilen bir köyde doğmuştur. Sicil-i Osmanî C.II Shf. 286 da Maraşta doğduğunu yazar. Doğum tarihi belli değilsede 1560 olması muhtemeldir. Sarayda Terbiye gördü ve değancı başı oldu. 1596 da Macaristan seferine iştirak etti. 1607 haziran (Rebiülevvel 1016) da Yenigeri Ağası oldu. Murat Paşanın Celâlîlerle yaptığı mücadelerde temayüz etti. 1608 (1017) Kapudan-ı deryalığa tayin edildi. Bu vazifeyi muvaffakiyetle ifa ederek Malta ve Fleransalılardan bir çok gemiler elde etti. Bunlardan en mühimi 1609 da Kıbrıs civarında Maltalılardan aldıkları Türkleri " Kara cehennem" Avrupalıların -

Halil Paşa askeriyle beraber Serav sahrasına girdi. Tebriz Han'ı Karcigâh Han Osmanlı askerinin geleceğini daha evvel haber aldığı için kuvvetlerini pusulara yerleştirmek suretiyle tertibat aldı. Osmanlı askeri bunlardan bihaber olarak pusuların önüne geldiği zaman İran askeri tarafından darmadağın edilerek bir gek telefât ve esir verdi.

Mezgun haberini alan Halil Paşa sür'atle Erdebil'e hareket etti. Şah iki elçi göndererek tekrar sulh talebinde bulundu. Osmanlı İmparatorluğu harbin fayda temin edemeyeceğini görerek sulha razı oldu, ve serav sahrasında Nasuh paşa müsalâhası esası üzerine bir sulh oldu. 29/eylül /1619 (1028)

) da akdelunan Serav sulhuyla Revan kalesi 1635 (1045) Murat-ı Rabi'nin tezîmin mevzuunu teşkil eden Revan Seferine kadar İranlıların elinde kalıyer. Serav muahedesi Nasuh Paşa sulhunu teyidetti. Görüyoruz ki dahili ve mali vaziyetin bezukluğu askerdeki itaat ve inzibatın neksanlığı XVII.ci asrın başında vuku bulan bu İran harplerinin aleyhimize cereyan etmesine sebep teşkil etmiş ve neticesinin , sarfedilen gayretlere mukabil Osmanlı Hudutlarının geri çekilmesi olmuştu. Buda bize artık devletin istilâ kudretinin yok olduğunu inhitatın bağladığını gösterir.

" Kırmızı Kalyen" dedikleri gemidir. 1610 (1019) da azledilüp 1613 (1022) de ikinci defa Kapıdan-ı Derya olup Trablus Garptaki Ali Sefer Dayı'yı mağlup ve idam etti. 1617 ecak ayında (Muharrem 1026) Sadrazam oldu. İran'a karşı gönderilen ordunun Kumandanlığına tayin edildi. Pişdarların Serav sahrasında - mağlup olması üzerine Erdebil'e ilerliyen Halil Paşa 26/eylül/1618 de Serav muahedelerini akdetti. 1619/ecak (Safer 1028) de azledildi. 24/aralık/1619 (17Muharrem 1029) da ikinci def'a Kapıdan-ı Derya oldu. 1622 de ayrıldı. 1626 - Kasım (Rebiülevvel ¹⁰³⁶) ikinci defa Sadrazam oldu. 1627 de İstanbuldan hareket etti. İranlılara bir ordu göndererek Erzurumda Abaza'yı 70 gün muhasara etti, isede kışın şiddetinden Tekad'a çekildi. 1628 martında (Recep ¹⁰³⁷) azledildi. 1629 (1039) de vefat etti. Dindardı, Fatih camii yanında bir cami -

inşa ettirmiştir. Halil Paşa yahut " Gazaname -i Halil Paşa " isimli bir
Biyografisi vardır. Bu eser Süleymaniye , Esat efendi Kütâphanesinde T.Y.
No: 2138 de iscede şimdi Anadoludadır.

REVAN SEFERİ

Osmanlı'nın Hareketi :

Sultan Murat Edirnedan İstanbula geldikten sonra Şark seferine mühimmat toplanması için emir verdi. Recep ayının -başlarında Cebehane önüne tuğlar dikilerek Bayram Paşa (I) İstanbul Muhafızı Murtaza Paşa (II) Sefer Kaymakamı tayin olunarak Anadolu ve Rumeline asker toplamak için haberciler gönderildi. Vezir Kenan Paşa , Musa Paşa , Kapudan Paşa , Şeyhülislâm ve Kadı askerler Padişah'ın emriyle sefere iştirake memur oldular. Bu arada Kapucular Kethüdası Şahin Ağa (III) Tatar Hanına gönderilerek 40000 Flori us bahasıyla beraber sefere davet edildi.

I- Bayram Paşa: İstanbulludur. Harem-i Humayunda terbiye görüp Çuhadar Şehriyari olmuştur. Bادهu Damad-ı Şehriyari oldu. 1031 (1622) Yenigeri Ağa-lığıyla Çırağ olunduyda da bir gün sonra tenzilen Tercaci Baş ve sonra - da Kel Kethüdası olmuştur. 1032 (1623) de Vezaret ile Kubbe nişin oldu. 1035 ramazanında Mısır Valisi olup 1037 de Mağzulen Kubbe Nişin olmuştur. 1046 (1636) ramazanında Sadrazam olup 1048 (1638) de irtihâl eylemiştir. Bağdat seferi esnasında vefat ettiği için ölüsü İstanbula getirilip Türbesi civarına gömülmüştür. (Mehmet Süreyya, Sicil-i Osmani, C.II Shf.36 İst. 1311)

II- Murtaza Paşa: Enderun'u hümayundan yetişmiştir. 1036 (1626) da Vezaret Rütbesiyle Budin 1039 (1629) da Özi ve 1041 (1631) de Diyarıbekir Valisi oldu. Ayşe Sultanla evlendi. 1045 (1635) de tekrar Budin Valisi oldu. Revan seferine iştirak ve Revan Muhafızı oldu. 1045 (1635) ve Revanda İranlılara karşı müdafaaada yaralanarak öldü.(aynı eser.)

Canbey Giray harp erkânından elmadığını ve Tatarlar arasında anlagmazlık olduğunu ileri sürerek Sefer'e iştirak edemiyeceğini bildirdi. Bunun üzerine azlelunarak Redes adasına gönderildi. Ve yerinede Selâmet Giray Han oğullarının büyüğü İnayet Giray Han , kardeşi Hüsam Giray Kalgay nasbolunarak Tatar askeriyle sefere memur oldular. (I).

1044 ramazanının dördüncü günü (1635 21 şubat) Padışah'ın Otağ'ı Uskûdar'a kuruldu. ve aynı ayın 21.inde Padışah hazretleri Uskûdara geçip Otağ'a indiler. Şevvâl ayının 4.ünde (1634 14 mart) Sekban başı Mustafa Ağaya Yenigeri Ağalığı verilip yerine damadı Musluhiddin Ağa sekbanbaşı oldu ki: Ocak ağalarının ekâbirlerinden olup Husrev Paşa Erzurum'u fetettiği vakit 1039 (1630) Yenigeri Kethüdası bulunup abazaya elgilikle dört defa giderek onunla ahitleşmişti. (II).

Bayram Paşa Kaymakam Musluhiddin Ağa Sekban başı olarak İstanbul'da kaldılar. Rumeli Beylerbeyisi Murtaza Paşa ve Rumeli Muhafızı askeriyle orduya katıldılar. Padışah asker reislerine hiç bir askerin İstanbul'da bırakılmamasını tenbih ve onları ölüm cezasıyla tehdit etmişti. 1044 senesi Şevvâl ayının 9.uncu günü (29 mart 1634) ordu yola çıktı .Ulema ve ayan orduyu Maltepeye kadar tegyi ettiler. 5.inci menzil olan İznik'de Selak Bağlılardan Galatalı Çelebi namında emektar bir ihtiyar bir Selagi İstanbul'da bıraktığı için katlelundu. (III)

Şahin Ağa (Kapucular Kethüdası): Murtaza Paşanın çerağıdır. 1044 (1634) de Kapucular kethüdası 1046 (1636) da Yenigeri Ağası 1047. de Trablus Şam Beylerbeyisi 1049 (1039) Besna , 1050 (1640) de Kanije Valisi olmuş 1054 (1644) de azl ve sonra vefat etmiştir. (Sicilli Osmani)

I- Naima ,Tarih, C.III. Shf. 228 İst. 1282

Kâtip Çelebi, Fezleke, C.II. Shf. 160, İst. 1287

II-Naima, Tarih,C.III.Shf. 228

III- Karaçelebi Zade Abdülaziz efendi, " Zafername", Üniversite Kütüphanesi.T.Y.

Celâli lerin Teâibi

Sultan Murat Anadoluda Asi ve Zâhimleri ortadan kaldırarak yoluna devam etmek niyetinde idi. Pazarcık menzilinde İmam-ı Sultani Mehmet Efendi Damadı Yunus Efendiye Süleymaniye müderrislerinden + iken Edirne Kadılığı verildi. (I) Seyyit Gazide Anadolu Beylerbeyisi Gür-cü Mehmet Paşa hizmetinde olan Kenyalı Zorba başı Karayılan oğlu Paşa'nın huzurunda katledildi. Eski Kenya Emirülümerası ve Manisa Mutasarrıfı Şecaat ve şöhrette akranı olmayan Tutucu Hasan Paşaya Paşa bazı müfsitlerin katlini emretmişti. Fakat kendisi bu emri yerine getirmiyerek Bardakçı da Paşa'ya alay gösterdikte Paşa kızarak başının kesilmesini emretti. (II) Arkid Han menzilinde Karaman Emirülümerası Celap oğlu Ali Paşa (III). Paşahı istikbal etti. Ama zerbalıkla Davut Han üzerine Karaman Emirülümerası olduğundan katledildi. IV.

İshaklı menzilinde Karaağaç Kadısı hizmette Kusus ^{suğu} ile katledildi. Kenyaya bir menzil kala Paşa orduyu bırakarak sür'atle gehre girdi. Ve Kalede mahpus olan Arapoğlu Mustafa'yı bir kaç mahpusla beraber katlettirdi. V.

No: 1391 varak 3.de

Kâtip Çelebi: Fezleke, C.II, Shf. 165 İst. 1287

(Naima C.III. Shf. Bu vak'anın yerini İznik değil kazıklı Derbendi olarak göstermekte, ancak Kâtip Çelebi ve Abdülaziz efendi o devirde yaşadıkları ve Kâtip Çelebi vak'aya iştirak ettiği cihetle İznik kaydını kabûl ediyeruz.)

I- Kara Çelebi Zade Abd. Ef. " Zafername" Uni.Ktb.T.Y. No:1391 var.3 B.

II- Naima ,Tarih, C,III. Shf. 223 İst.

III- Celap oğlu Ali Paşa : Tagralarda Serbaz büyüüp zerla Kenya Valisi oldu

(Naima Şarâhülmemâr Zâdeden naklen Padişah'ın AhmedüK diye tesmiye olunan iç kaleye girdiğini cephane ve esyasını seyrettiğini daha sonra Mevlâna Celâleddini Ruminin Türbesini ziyaret ederek Türbedarı Ebubekir Çelebiye maaşına bin kuruş zam ile bir şagaalı kürk ihsan etmiş olduğunu yazar.)

Sultan Murat Konyada beg altı gün kalıp Sultan Osman vak'a sinda Subaşı bulunup katl'e sebep olanlardandır, diyerek Sipahi Kara göz-cü Osman'ı ve zorbalık töhmetiyle Urgüplü Hacı Mehmet ve Nalgacı Mehmet'i katlettirdiler. Ordu Ber yanında^{rezen}Nekkâ/ çayırına geldiği zaman tütün içmek suçundan Cevheri Zâde katlelundu. (I). Zilhiccenin altıncı günü (23 mayıs) Sivas sahrasına varıldı. Kurban Bayramında Silâhdar Mustafa paşa Padişahın (II) yanına kabûl olunarak Vezir-i Sani rütbesiyle taltif olundu. Mağzul Beylerbeylerinden Keskinli Ali Paşa evvelce yapmış olduğu zulmun cezasını görerek katlelundu. Yine aynı menzilde bestanilerden biri Padişah'ın mührünü taklit ederek bazı beyleri cezalandırmış olduğu Padişah tarafından duyulduğu zaman Padişah'ın yanına celbedilerek derisi yüzüldü. Ordu Sivasda yirmi gün kaldıktan sonra Erzurum'a doğru hareket etti. III.

IO44 (1634) bağlarında katledildi.(Sicil) C.III. Shf.514)

IV- KaraÇelebi Zâde " Zafername " , Kâtip Çelebi "Fazleke " C.II Shf. 166

(Naima Arkıt Han'ında değil Ilgında olduğunu söyler. C.III SHf. 229

V- Kara Çelebi Zâde Abd. Ef," Zafername", Uni.Ktb, T.Y, 1391, var.4.a

I- " Zafername " ve Kâtip Çelebi " Fazleke" C,II, Shf. İst.1287

II- Silâhdar Mustafa Paşa: Enderunda terbiye olmuştur. Murat 4. zamanında Silâhdar IO47.(1637) de Kemankeş Mustafa Paşa yerine Kapudan olup Bağdat seferine iştirak eylemiştir.

Sadrâzam Dabanı yassı Mehmet Paşa (I) Halep kışlağında Bağdat Mühimmatını toplamak için bir sene zaman sarf etmişken Padişah'ın Revan'a geleceğini -
(26 mayıs)
duyunca Zilhiccenin 9.unda Erzuruma müteveccihen yola çıktı. Erzurumda Levazım ve mühimmat tedariki için Erzurum Muhafızı olan Demir-Kazık Halil Paşa (I haziran)
şaya acele olarak haber gönderildi. Zilhiccenin 15.inci günü Padişah tarafından Kapucular Kethüdası Şahin Ağa Rikâp Kaymakamı Murtaza Paşanın Halil Paşaya şikâyet etmesi üzerine gazaba gelerek Demirkazık Halil Paşanın katline Padişahın gönderdiği hattı Hümayunu getirdi. II.

(5 haziran)
Zilhiccenin 19.uncu günü Sadrâzam Erzurum'a girdi. Halil Paşa verilen hükümden bihaber Gümüş kümbete etâğını kurmuş mühimmat hazırlarken Vezir-i Azamın gelmesinden haberdar olarak istikbale çıkıp kendi etâğına indirdi ve toplamış olduğu mühimmatı takdim etti. Sadrâzam Padişahın fermanı mucibince Halil Paşayı bazı işleri gizlice konuşmak için تنها bir edaya çağırınca evvelce tenbih olunan bir kaç Enderun Ağası içeriye girerek kement atarak Halil Paşayı boğdular. Malları Şahin Ağa tarafından zaptedilerek kesik başıda Padişaha gönderildi.

Sultan İbrahim'in culûsunda azl ve Rumeline nakledilerek Temegvar Valiliği verildi. Ve biraz sonra orada katleldü. (harita-1 Kapıdanar-1 Derya Shf.51)

III- Kara Çelebi Zade, " Ravza-t- ek-ebrrar, " C.I.Shf.584 ~~misal~~ 1217

I- Dabanı Yassı Mehmet Paşa: Annavuttur. Darüssaafe Ağası ,Sipahi Hacı Murtaza ağanın adamı olup müteferrika kapucular Kethüdası Mir ahur -ı evvel oldu. 1027 (1618) de Mısır Valisi olup bundan sonra Kubbe-i Nis'in 1041 (1631) de Sadrâzam olup 1046 (1636) da azl ve 1047 (1637) de Sadaret Kaymakamı oldu. 1048 (1638) de vefat etti. Akilla ve tedbir sahibi olmakla beraber Umni bir zattı.(sicil,C.IV, Shf. 152)

Kapucular Kethüdası Padışah'ın yanına vardığı zaman Erzurum eyaleti Küçük, Ahmet Paşa'ya^(I) verilip, Şam eyaleti Silâhtar Mustafa Paşa'ya - tevcihelundu. Vezir-i Azam Zilhiccenin 28.inde (14.haziran) zahire tedariki için Bayburt 'a hareket etti. (II) Muharrem'in başında (haziran) Padışah'ı istikbale gidip S u n u r evasında Padışah'a erişti. Sedak menziliinde Kapudan Paşa , Canbulat Zade Hüseyin Paşa , Şahin Ağa Vîziri karşılıyarak ikram ile Silâhtar Paşa etâğına götürdüler; Ve daha sonra Padışah tarafından kabûl olunup ertesi gün yine Bayburt'a döndü. Muharrem'in sekizinde (24 haziran) Erzurum'a avdet etti. Muharrem'in 16.ıncı günü (2 temmuz) Padışah'ın I l l c a 'ya geldiğini haber alınca derhal yola çıkarak Ilıca'ya geldi. Padışah'ın etâğı önünde taht kurularak bütün ocak ve bölük ağaları Yenigeriler etâğı önünden geçerek büyük bir alay gösterdiler. (III)

I- Ahmet Paşa (küçük) : Sipahilerden olup cesaretiyle H.1033 (1623) da beşyüz atlı ile Acemlerle bir kaç defa garpışarak Musul'u aldı. ve yeğeni Süleyman bey eraya tayin olundu. Bu suretle şöhret alıp h.1038 (1628) Şam Valisi, h.1039 (1629) da Anadolı Beylerbeyisi ve h.1043 (1633) da ikinci defa Şam Valisi oldu. 1046 (1636) bağlarında İran harbinde şehit oldu. Cenazesi Şam'a getirilip defn oldu. (Sicil, C.II, Shf. 213)

II- Naima, Tarih, C.III. Shf. 223

III- Aynı eser.

(Karagelebi Zade Ilıca'ya gelişini Muharrem'in sekizinde olarak gösterir)

Vezir-i azam Padışah'ın etağı önüne gelirken Sancağı eline alarak bir müddet elinde taşıdı; Bunu gören Padışah ayaga kalkarak bir kaç adım attı. Ve Sancağı eline alarak bir müddet tuttuktan sonra iç eğlanlarına teslim etti. Bunu gören Vezir-i azam tahtı öptükten sonra iltifata mazhar olarak tekrar etağa gitti. İstanbuldan 61.inci menzil olan Erzurum'da iki ordu birleşip bir müddet orada kalındı. Ve bu arada Sivas Beylerbeyisi Behsinli Ali Paşa (I). katledilunup yeri hazinedar İbrahim Paşaya verildi. (II).

Erzurum'da askere bin akçe ihsan dağıtıldı; ve Muharrem'in 24.cü günü (10 temmuz) Revan gibi küçük bir kaleyi zapt için bu kadar fazla mühimyata lüzum görülmediğinden bazı ağırlık ve askerini ki - Karagelebi Zade - 40- 50 bin olarak gösterir- Erzurum'da bırakılarak Hüseyin Paşa bunları Muhafazaya memur oldu. Ordu 1045 Muharrem'inin 24.üncü günü (1635.10 temmuz) Revan'a teveccüh ettiği gün Ahmet Paşa öncü tayin oldu. Yedi gün sonra ordu Kars'a girip Beylerbeyisi Sefer Paşa Padışah'ı istikbâl etti.Kars'ta iki gün kalındıktan sonra Kars suyu gegildi; fakat ertesi gün bir daha öte tarafa geçmek lüzum oldu. Bu yalnız hareket etağcı başının idamiyle neticelendi.(III)

I- Ali Paşa (Behsinli) : Behsinlidir. İran Muharebelerinde yararlıkları görüldü. h.1044 (1634) te Şahi Rum Mehmet'i tedip etmekle mükâfaten Maraş Beylerbeyi oldu. h.1045 (1635) te katledilundu. (sicil,C.II.)

II- Karagelebi Zade,Zafername, Var. 4 b

III- Kâtip Çelebi,Fezleke, C.II. Shf. 167

Naima, Tarih,C.III. Shf. 237

Hammer, Trc. (M.Ata) , Devlet-i Osmaniye tarihi, C.IX.Shf.207

10 Safer 1045 (26 temmuz 1635) Revan yakınına kenuldu. Pa-
dişah'ın etâğı H ü n k â r tepesine kuruldu. Bütün vüzera ve erkân muh-
telif yerlere yerleştiler.

Osmanlı Ordusunun Revan'a müteveccihen yela çıktığını haber
alan İran Şah'ı S e f i Revan Beylerbeyi olan Emir Güne oğlu T a h m a s b
K u l u Han'a yardım maksadiyle Ş i b l i geçidinden geçerek D e r y a -
r u k çayırında ikâmet edip yardım için her tarafa haberciler gönderildi.
Şah Sefi Şanlı Canbek'e Revan Vilâyetine gitmesine ve orada bulunan Ç u k u r
Sa'd askerleriyle ,Karabağ ordularını Şirvan askerlerini yanına alıp Osman-
lı ordularının geçit yerlerinde mahsûl namına bulduklarını dağıtıp ,yıkıp
yakıp Ordunun işine yarıyacak hiçbir şey bırakmamasını emretti. Aynı zaman-
da Bağdat Muhafızı bulunan İ c f a h a n l ı tüfekçilerin Min-başı mir
Fettah da Revan Kalesinin muhafazasına memur edilerek e tarafa gönderildi;
enun eğlu Min başı Ağa kendisine sadık bin kadar iyi yetişmiş Tüfekçilerle
Bağdat Kalesinin muhafazası için babasının yerine tayin edilip e tarafa gön-
derildi. (I).

R E V A N ı N M U H A S A R A S I

10 Safer 1045 (26 temmuz 1635) da Revan yakınına kenan Osman-
lı Ordusu tarafından Revan Kalesinin zaptına bağlanıldı. Safer'in 12.inci -
gecesi (28 temmuz) saat 3. de Osmanlı Ordusu Hisar taraflarından metris'e
girdiler. Yenigerilerin önlerine istihkâmlar yaptığını gören Padışah etuzar

I- İskender Münşi-i Türkmen , tarih-i alem -i Ara, C.IV, Shf.II3-II4

bağış verip bazılarının yaralarını bizzat tedavi etti. Sabaha karşı Metrislerin işi tamamlanıp her kel yerli yerine yerleşti. G ü r c ü tepesi demekle mağrur olan mahalde Kaptan -1 Derya Hüseyin Paşa (II). Halep Beylerbeyi Ahmet Paşa tepları kaleye çevirip E m i r G ü n e oğlu sarayını ve ileri gelen şahsiyetlerin binalarını tahrip ettiler.(II)

I- Hüseyin Paşa(Kapudan) Derya: h. 1045 (1635) da Cafer Paşanın katlinde vezarette Kapudan olup Revan seferine iştirak etmiştir. 1635 de azledilerek - Mısır eyaletine ve sonra Girid'e gönderilmiş orada iken Sadrazamlık verilmiş işde karışıklık olduğu için gelmesi uygun görülmemiş h.1049 (1639) da Silâhdar Mustafa Paşa yerine Kapudan , Karadenize sefer ettiği esnada h.1051 (1641) azledilerek Üzü Kaləsi Muhafazasına daha sonra Süleyman Paşa'üzzerine sadarete bir müddet sonra azledilerek 1068 (1657) de Mehmet Paşa üzerine Kapudan olup aynı sene Mehmet Paşanın desisesiyle azl ve katl edilmiştir.

(Harita-1 Kapudanan-1 Derya)

II- Kâtip Çelebi , Mesleke , C.II. 547/126

Karaçelebi Zade , Zafername , Var. 16.

Revan Kal'esi tahminen eski Saray kadar olup bir tarafından atılan top kal'eyi kolaylıkla aşıyordu. Revan kapısı önüne Rumeli askeri Vezir-i azam'ın idaresinde altı parga top ile yerleşttiler. Kal'eden gadırların bulunduğu tarafa atılan top taneleri Vezir-i azam'ın Kapucular Kethüdası olan Ali Ağayı gadırında şehit etti. Safer'in 16 (1 ağustos) da kalenin şimal tarafına ki eski Revan Kapusudur. Erzurum Beylerbeyi Ahmet Paşa ve Safer Paşa idaresinde bir ordu kuruldu. Ayrıca üç top yerleştirildi. Diğer Beylerbeyi ve askerlerde kalenin etrafını sardılar.(1)

Kaptan Paşa kelundan elan ve bir bahçeye av gayesiyle giren Ş e m s i P a ş a Z a d e üç ağası ile müsterih av beklerlerken uyukladıkları bir anda kal'eden kızılbağlar inerek bağlarını kesip kal'eye götürdüler. Kalenin Kumandanı Emir Güne eğlu idi, ve Acemlerin Vilâyet-i Revan diye atlandırıdıkları bu Vilâyeti babasının vefatından sonra irsen almış idi. Şah Bağdatı Osmanlılar'a karşı cesûrane müdafaa eden Mir Fettah Kumandasında (12,000) Mazenderan tüfekçisi göndermiş idi. Kaptan Hasan Paşa, Canbulat Zade Mustafa ve Şam Valisi Gürcü tepesinden ve Tebriz kapısından kal'eye yıldırım gibi gülle yağdırdılar. Revan şimalinde nehir sahilinin muhafazası Erzurum ve Çıldır Beylerbeylerine verildi. Sadr-i azam ile yenigeri Ağası kuvvetleri sahil boyunca uzanıyordu. Öteki sahili Zağarcı bağı ılgâl ediyordu. Anadolı askerinin yeri ise onların arkasında idi. Mustafa Paşa Sivas ,Adana ,Maras askeriyle Teprak-kalesi denilen kaleye gedik açmaya Memur edildiler. Muhasaranın 7.inci gününde endekuz Safer 1045 (4 ağustos 1635)de Serdar nehri geçti. Ü ç ü T e p e s i' nin öte tarafındaki boğazda köp-

köprüyü zapt ile o taraftan kal'ın etrafındaki hendeki kapatmak için set inşa-
sına bağlandı.

Padişah Divan aktederek Kumandanlarından her birine ayrı ayrı
hitap etti. Bu arada Küçük Ahmet Paşaya dönerek : (bak Küçük Ahmet taşları
delerek M a a n oğlunu çıkardığın bir şey değildir, erlik zamani bu gündür -
göreyim seni) dedi. Ahmet Paşa yer öperek : (baş üzerine Padişah'ın Ahmet Ku-
lun cümle askeriyle uğrunda canını, başını feda etmekten çekinmez) cevabını
verdi. Sultan Murat askere karşı başka bir lisan kullanıyordu. İki tarafında
altın , gümüş keseler açılmış asker getirdiği her düşman başı için 30- 40 ku-
ruş alıyordu. Bir hafta muhasırların topları şehir ve istihkâmlar üzerine gülle
yağdırdılar. Büyük Kal'e yıkılmış ve her taraftan geniş gedikler açılmıştı. Bir
hafta gece gündüz atılan top ile kal'e surları tamamen mahvolup Hisar hendeğe
döküldü. Cebecilerden biri burç üzerine çıkarak Kızılbaş Bayrağını aldı, bunun
üzerine padişah tarafından Sipahilikle taltif olundu. Ağemler top darbeleriyle
yıkılan yerlere setler çekip açılan yerlere toprakla dolmuş zembil ve çuval tı
kıyorlardı. Lâkin Osmanlı Ordusunun mühim bir kısmı o tarafa aktığından onlar
muvaffak olamayacaklarını anlıyorlardı. Kal'enin yarısı Mustafa Paşa yarısında
Yeniçeri Ağası tarafından yıkılıp Kal'ede çok büyük gedikler açılmıştı. (I)

I-
Karaçelebi Zade , Zafername, Var. 7 a- 7 b.

Solak Zade Mehmet Efendi , Tarih, C. I. Shf. 757-758 Ist. 1298

Hammer , Devlet -i Osmaniye tarihi , C.III Shf. 208

Bunun üzerine E m i r G ü n e oğlu beş altı yüz askerini Osmanlı ordusunun üzerine saldırtmak maksadıyla kal'e dışına çıkardı. Osmanlı askerleri tarafından görülen Acem askerlerinin etrafı hemen sarılıyorsa da kaçmaya muvaffak oluyorlar; yalnız birisi tutulup katlediliyor. Diğerleri ise takip edilmelerine rağmen kal'eye girebiliyorlar. Kal'e içindeki hanlar ez-cümle: M i r F e t t a h, Tebrizden yardıma gelen H ı z ı r A ğ a ve bu muhasarada bulunan hanlar hep beraber Han'a ve Kethüdası M u r a t A ğ a y a şu şekilde hitap ettiler: " bu üzerimize gelen Kahraman-ı Saffet bir padişah-tır, İnat edersen kal'enin zaptı Ahmet paşa tarafından mukarrerdir, Yürüyüş ile alınırsa birimize eman ve zaman vermez, Ailelerimizle beraber öldürölü-rüz. Buna göre nedir" dediklerinde Murat Kethüda " Adil bir Padişah'tır, Kal'e-yi teslim edelim Padişahlardan mürüvvet mukarrerdir, Bir kılıma hata gelmez" diye söylediği zaman Tahmasb Kulu Han , Hızır Ağa ve diğer büyükler makûl ce-vap budur deyince Mir Fettah buna kanaat getirmiyerek : " ben Bağdat gibi yer-den 18 günde geldim, Beş on at gatlattım, ben bu kâre razı olmazım ve Şah ta-rafına dahi ihanete kadir olmazım" dediğinde diğerleri şu şekilde mukabele et-tiler: " İmdi Kal'e bizimdir. Biz vire ile saadetlû Padişah Hazretlerine tes-lim ederiz. Seni görelim ne tedarik edersin" diye söylediklerinde Mir Fettah dehşetli korkup : " İmdi beni tevabim ile salıvermeye Padişah-ı Alem Penahi-den rica edersiniz dedi." (I)

Bunun üzerine Vire ile Kal'enin teslimine karar verildi. Osmanlı Ordugâhına Tahmasb Kulu Han'ın bir adamı gelerek sekiz günlük bir mütareke akdini teklif ile bu müddet sonuna kadar yardım gelmezse kal'enin teslim olunacağını bildirdi. Padışah bu haberdan sinirlenerek: " hayır kal'e bu gün teslim olmalıdır." cevabına vererek gelen adamın katlini emretti.(I)

Lâkin gelen elçi Sadrazam'ın himmetiyle kurtuldu. 21 Safer 1045 (6 ağustos/1635) ıgeriden elçinin çıkması Vire usulüyle kal'enin teslim edilmek istenmesi asker arasında yayılınca ateş kesildi. Bunu fırsat bilen Acemler top ile açılan gedikleri örmeye başladılar. Bu hali gören asker gâşırarak: " bu nasıl eman dilemektir. Sonra sizex eman verilmez" diye bağıştılar. Fakat mahsurlar dinlemeyip gedikleri örüp toplar atarak üç bölük başı ile bir yenigeryi şehit ettiler. Bunun üzerine Osmanlı askeri ertesi gün lâyük olduğı veçhile muharebeye başladılar. Saferin 22.inci İsmeyn günü(7 ağustos 1635 pazartesi)Bevan Hakiminin Kethüdası Murat Ağa resmi elçi olarak Ahmet Paşanın huzuruna çıktı. Ahmet Paşa Kethüdayı Sadrazam'ın huzuruna oda Padışah'ın huzuruna getirdi. Kethüda yer öpüp af diledi.Padışah sert bir sesle: " affınızı isterseniz Kal'eyi hemen teslim edersiniz" dedi, aynı gece asker arasında Vire haberi delâşınca cenk elmadı , fakat bütün askerler ceng'e amade ve ihtiyatlı idiler.(II)

I- Naima , Tarih,C.III. Shf, 259-260

Solak Zade Mehmet Efendi, Tarih, C.I, Shf. 760

II- Aynı eser.

Murat Ağa bir adamını Revan Kal'esine gönderip teslim müjdesi-
ni bildirdi. Ertesi gün Sadrazam teslim şartlarını bir daha görülmek üzere -
Padisah'ın huzuruna geldi. 23 safer 1045 (8 ağustos 1635) nihayet Revan'ın
kapıları açıldı. (I) Emir Güne Han Kal'eden çıkarak iki saf dizilen askerin
arasından Padisah'ın etrafına getirildi. Mazenâran tüfekçileri Reisi Mir Fettah
Oğluda Emir Güne oğlunu takip ediyordu. Sultan Murat Emir Güne oğluna mültefit-
kane : " mütala katını sana bağışladım" diye hitap etti. Tahmasb Kulu Han ga-
yet makûl cevap verip yer öpmesi üzerine Padisah tarafından birbiri üzerine +
üç hil'at giydirip vezaret Rütbesiyle , süslü bir serguç; Kılıç; Hanger hediye
edilerek etrafı Sadrazam'ın etrafının yanına kuruldu. Ve kendisine Y u s u f
P a g a unvanı verildi. (II) Bunun üzerine Emir Güne Han Rafiziliği terk -
ederek Hanefi meshebini kabûl etti. Hil'atla taltif edilen Hızır Ağa Sultan
Murat'tan Mir Fettah oğlunu serbestçe çıkıp gitmesi için ricada bulundu. Pa-
disah muvaffakat ettikte Mir Fettah oğlu piyade ve süvari olarak adamlarıyla
(III)
birlikte Şah'ın yanına hareket etti. Sultan Murat Emir Güne oğlu ile bir ke-
nugma esnasında " sebep nedirki ben dört aydır mesakkatle sefere çıkıp ceng'e
geldim. Sizin Şah'ınız avrat gibi Girizan Tacü Tahtı Rızan olmuştur. Nasıl
Şah'tır" dediklerinde Emir Güne oğlu şu şekilde cevap verdi:

I- Naima , Tarih, C.III, Shf. 261-262

II- Aynı eser

III-Hammer , Devlet-i Osmaniye tarihi, C.IX, Shf. 210, 214

" Padışahım Ömür ve Devletin ziyade olsun , âta ve dededen sizin Kılıcınız -
keskin, adınız yüksektir, Onun ne vücudu vardır ki sizin gibi sahip kıran -ı
Alışan'ın mukabelelerine gele" dedi. Bundan sonra Padışah elbette bugün kulla-
rım Kal'eyi zaptetsinler deyince Yenigeri Ağası askerleriyle beraber Kal'eye
girip tamamiyle zaptettiler. Emir Güne oğlu otuz sene Revan Hakimliği yapan
babası Emir Güne Han'ın toplamış olduğu hazine ve mühimmatın defterini Padi-
şah'a takdim etti. (I) o kadar çok ganimet bulundu ki yalnız ambarlardaki za-
hirenin askere iki yıl yeteceği tahmin ediliyordu. Pergembe günü Emir Güne -
oğlu Padışah'ın izniyle Revan Kal'esinin içindeki Sarayına gitti. Sultan Murat
Cuma günü namaz kıldıktan sonra kal'eye girerek Emir Güne oğlu tarafından is-
tikbâl edildi. Padışah Sarayda Acem usulüyle ağırlandı, ve şerefine büyük bir
ziyafet verildi. Bunun üzerine Sultan Murat Emir Güne oğluna Samur Hil'at giy-
direrek Halep eyaletine ve Kethüdası Murat Ağayda Trablusşam Beylerbeyliğine
tayin etti. İkiside yerlerine mütesellim göndererek arkadan hareket ettiler.

(II). İran kaynakları Revan kal'esinin Osmanlılara teslimi, Mu-
rat Kethüdanın desisesine kapılan Emir Güne oğlunun ihaneti şeklinde gösterir-
ler, onlar kal'eyi zapt hususunda Osmanlıların hiç bir gayret sarfetmediklerini,
Kal'enin surundan tek taş keparılmadan ve Şah tarafından gönderilen imdat kuv-

I- Naima ,Tarih,C.III, Shf.263

II- Kâti Çelebi, Fezleke, C.II, Shf.176

Hammer, Devlet-i Osmaniye Tarihi,C.I Shf. 210

vetlerini beklemeden Kal'eyi teslim etmiş olduğunu zikrederler.(I)

Osmanlı Kaynakları mütefiken kal'enin büyük surunun yıkıldığını gediklerin açıldığını ve ümidi kesilen Emir Güne oğlunun Kal'eyi teslim etmekten başka çare bulamadığını yazmaktadırlar. Bütün bu kaynaklar bize Revan Kal'esinin harp neticesinde alındığı kanaatini vermektedirler. (II)

Sultan Murat Revan Kal'esinin yıkılan yerlerini tamir ettirdikten ve Revan'ın muhafazasına Murtaza Pağanın idaresinde mühimce bir kuvvet bıraktıktan sonra 6 Rebiülevvel 1045(20 ağustos 1635) de Revandan hareket etti. Erzurum üzerinden Halep'e gönderilen Emir Güne oğlu Yusuf Paşa Erzurumdan bir Kenak mesafede Keşiş Han'ı menzilinden kendisine Trablusşam eyaleti verilen Murat Kethüdaya " Revan'ın teslimine sen sebep oldun" diye katlederek intikamını aldığı Padişah tarafından haber alınınca kan dökmekte aceleci olan Sultan Murat onu hemen cezalandırmadı ,fakat af etmedi de.

I- İskender Münşi-i Türkmen , Alem-i Ara-i Abbasi,C.IV, Shf.II8

II- Karaçelebi Zade Abdülaziz Efendi, Zafername, var. 8 b

KâtipÇelebi , Fezleke, C.II, Shf. 177

Naima, Tarih, C.III, Shf. 265

Selak Zade Mehmet Efendi, Tarih, C.I, Shf. 762

Hammer , Devlet-i Osmaniye Tarihi, C.IX. Shf.214

Trablusşam eyaletini Çukadarlıktan çıkma Kastameni Hakimi Mustafa Paşaya, Halep eyaletini de Küçük Ahmet Paşaya verdi. Aynı zamanda Ahmet Paşaya Padışah'ın emriyle Emir Güne oğlunu İzmit'e götürmeye memur oldu. (I) Padışah İzmit'e - geldiği zaman Emir Güne oğlu Padışah'ın ayağına yüz sürerek af dilediğinde Sultan Murat'ın iltifatına mazhar oldu. Kendisine vezaret hasları ve İstinye yakınında Feridun Paşa bahçesi ve ahır kapısında mükellef bir saray, Kâğıthanede bir çiftlik vererek yiyecek ve içeceği de Devlet tarafından tayin oldu. Emir Güne oğlu İstinye körfezindeki Feridun Paşa Köşkünü kendi zevkine göre tezyin ederek Sultan Murat'ın burayı ziyaretleri esnasında kendilerine mahsus bir taht dahi yaptırtmıştı. (II).

I- Naima, Tarih, C.III, Shf. 264

Hammer, Devlet-i Osmaniye Tarihi, C.IX, Shf.215

II- Kâtip Çelebi, Fezleke, C. II, Shf. 178

Tahmasb Kulu Han Ailesi

Kaçar Aşireti

I

Ağçe Koyunlu Kolu

I

Gülâbi Bey

I

Emir Güne Han

I

Tahmasb Kulu Han (Yusuf Paşa)

Tahmasb Kulu Han; Kaçar aşiretinin Ağçe Koyunlu koluna mensuptur. Kaçarlar; - Cengiz Han İran'ı zaptından sonra yolları üzerindeki şehir ve köylere Moğol ve Türk yerleştirmesini emretmişti. Burada ki Ticaret yolları güzergâhlarında ki belli başlı şehirlere on bin aile yerleştirildi. (I). Hülagûnun maiyetindeki Kumandanlardan S ı r t a k N e y a n (Şehzade)'nin Kaçar Nöyan adında bir oğlu olup bilâhare bu da babası gibi Atabey olarak G a z a n Han'ın Atabeyliğini yapmıştır. (II) Hudut beylerine yerleşen Türkmenlerin bir kısmı bu Kaçar Nöyan'ın etrafında toplanarak bir O r u k (Kabile) meydana getirmişlerdir. Ve bu Oruk'a Beylerinin adına âzafeten " Kaçar " adını vermişlerdir. (III)

I- Rıza Nur ,Umumi Tarih, C.V, Shf.169 v.d, İst,1343

II- Zekâi El Mülûk. trc.(Omer Halis) , Büyük İran tarihi Shf.36, İst.1926

III- Aynı eser.

Zikredilen kaçarlar bilâhare İran'da İlhanilerin inkiraza yüz tutmaları üzerine İran'ın Suriye hududuna yani Irak-ı Acem taraflarına gidip yerleşmişlerdir. Bu arada bir ırktan elâukları Akkeyunlu Türkmenleriyle de temasa gelerek onlarla akrabalıklar husule getirmişlerdir. Bilâhare Timûr'un Suriyeyi istila eylemesi üzerine bu Kaçarlar İran'a eradan da asıl vatanları olan Türkistana yerleştirildiler. Kaçar'lardan bir kısmı Azarbaycandan Gence ve Erivan cihetlerinde yerleşmişler ve aynı zamanda Safevî devletinin de hizmetine girmişlerdir.(I) .

Kaçar aşiretinden iki büyük adam çıkmıştır. Bunlardan birisi Emir Güne oğlu Tahmasb Kulu Han'dır. (II) Emir Güne oğlu Tahmasb Kulu Han Çukur Sa'd Emirülümerası ve Revan Beylerbeyisi idi. Hayatı hakkında fazla malûmata malik değiliz. Doğum tarihi tesbit olunamadığı gibi doğduğu yerde belli değildir. Emir Güne Han'ın Revan seferinden evvelki siyasi faaliyetlerini de bilmiyoruz. Ancak hayatına ait malûmatı h.1045 (1635) senesi ve ondan sonraki vukuattan çıkarabiliriz. Şu halde Emir Güne Han'ın hayatı iki kısma -

I- Zekâi El Mülûk, büyük İran tarihi , Shf.37

İslâm Ans,Ağa Mehmet Han mad.C.12, Shf.140 ,C.L.Huart

II-İskender Münşi-i Türkmen, Tarih-i Alem-i Arai Abbasi ,C.III. kısım II.

ayrılabilir.

I- Değumu ile 1045 (1635) senesine kadar olan kısmı ,

II- 1045-1051 (1635-1641) yani Revan'ın muhasarasından ölümüne kadar olan kısım. Birinci kısım bizim için tamamiyle meçhuldür. Bu husus için baş vurulan Türkçe ve Farsça eserlerde bizi aydınlatıcak malûmata tesadûf edilmiyor.

Dedesi Kırucu Başî Gülâbi Bey, babası Emir Gûne Han'dır. Emir Gûne Han Kazvinde bir müddet Harem -i Muhteremenin eşik ağası başî ve Devlet Hane-i Mûbarekenin Muhafızı Kazvin Darucu Ağası idi. Zekâsı bilgisi iyi hizmetleri neticesinde yüksek Hanlık Makamına çıkarılıp Çukur Sa'd Emirülümerası oldu. (I) Osmanlılarla İran arasındaki mücadelelerde göstermiş olduğu cesaretlere karşılık " Saru Arslanlık" laîkâbına aldı. h.1035 (1625) senesinde otuz yıllık bir hizmetten sonra vefat edince yerine Şah, Tahmasb Kulu Beyi Çukur Sa'd Emirülümeralığı ve Revan Beylerbeyliğine tayin etti. Bu suretle Tahmasb Kulu Han babasının yerine tevarüs ederek geçti. Bu hadiseye İran tarihlerinde pek az rastlanmaktadır. (II) Bütün bunlar bize Emir Gûne Han ailesinin İran'da büyük bir nüfuz ve kıymet kazanmış olduğunu gösterir. Tahmasb Kulu Han'ın dahili icraatı neydi bunu bilmiyoruz. Fakat muhakkak ki İran için bir kıymet idi. Alem-i Aray-Abbasinin onu Kaçar Ağiretinin iki büyük adamından biri olarak göstermesi buna bir delildir.

I- İskender Münşi-i Türkmen , Alem Aray-Abbasi , C.III. Kısım 21.

II- Aynı Eser.

Vaziyet böyle olmakla beraber h.1045 (1635) de Revan Seferinde Emir Gûne oğlu Tahmasb Kulu Beyin takip etmiş olduğu hareket biraz şaşırtıcı mahiyettedir. S e r a v muahedesiyle tekrar İranda kalan Revan'ı zaptı gelen Sultan Murat'ın şiddetli hücumlarına karşı Emir Gûne oğlun cesaret bakımından Yüksek bir başarı göstermiyor. Revan Kal'esi muhasara edilmeğe başlandığı andan itibaren onun şahsiyetini ve hareketlerini tetkik edecek olursak lehinde bir hükme varamayız.

Sultan Murat'ın Revan Kal'esini zaptetmek için Erzurumdan hareketini duyan Emir Gûne oğlu Kal'eyi kurtarmak maksadiyle Şah'tan yardım istemişti. Bu anda Emir Gûne oğlu muhakkak ki ihaneti düşünmüyordu. Onun gayesi babasından tevarüs etmiş olduğu yeri kurtarmaktı. Şah'ın Han'a yardım maksadiyle göndermiş olduğu İran ve Bağdat kuvvetleri tam zamanında yetişmişmidir, bu biraz şüphelidir. Yalnız Bağdat muhafızı olan Mir Fettah'ın (12000) mazandaran ülkesinin askerleriyle acele olarak Revan'a geldiğini tesbit ediyoruz. Türk Kaynakları; İran kuvvetlerinin yetişemediğini ve Kal'e teslim edilirkende içinde Emir Gûne oğlunun askerlerinden başka yalnızca Mir Fettah'ın askerinin bulunduğunu kaydederler. (I)

I- Karagelebi Zade , Zafername , var. 8,a

Kâtip Çelebi, Fezleke, C.II, Shf. 175

Naima, Tarih, C.II, Shf. 261

Solak Zade Mehmet, Tarih. C.I, Shf.759

İran kaynakları Emir Güne Han'a gönderilen bütün kuvvetlerin tam zamanında yetiştiğini müdafilerin kal'eyi kurtarmak için bütün imkânlarla sahip olduklarını yazarlar.(I) Sultan Murat Kal'eyi şiddetle muhasara etmiş idi. Getirmiş olduğu asker ve mühimmat ile ülkeler fethedebilirdi. Esasen bütün İran yardım kuvveti dahi yetişmiş olsa idi muazzam Osmanlı Ordusu karşısında mağlûp olmaya mahkûmdu. Revan Kal'esi büyük bir ordunun şiddetli taarruzlarına dayanacak derecede kuvvetle tahkim edilmemiş küçük bir kal'e idi. Bunun içindir ki Sultan Murat Ordunun ve mühimmatın bir kısmını Erzurumda bırakmış idi. Osmanlı taarruzu başladıktan bir müddet sonra kal'e-nin mukavemetsiz toprak surları yıkılmağa ve gedikler açılmağa başlanmıştı. müdafilerin atmış oldukları toplar Osmanlılara tesir etmiyer pek az kayıplara sebebiyet veriyordu. Kal'e surlarında açılmış olan gedikleri tıkamak yıkılan yerleri tamir etmekle hiç bir faide elde edilemiyordu. Kal'e bu şekilde tam yedi gün müdafaa edilmişti.(II) .

Emir Güne oğlu müdafaanın imkânsız olduğunu ve teslim olmak-

tan başka çare olmadığını görüyor, teslim olmadıkları halde başlarına gelecek felâketi seziyordu. Fakat buna rağmen Revan kal'esi vatanperver bir mü-

I- İskender Münşi, Alem Arayi Abbasi , C.III, Shf.173

II- Kâtip Çelebi, Fezleke, C.II, Shf. 176-177

Naima ,Tarih , C.III, Shf. 263

Karaçelebi Zade Abdülaziz , Zafername, Var. 7 b

daftin elinde yedi günden çok daha fazla ve daha gereflî bir şekilde müda-
faa edilebilir kal'e hiç bir zaman teslim edilmez ancak zaptedilebilirdi.
Tabiidir ki Emir Güne oğlu bu şekilde hareket etmemekle haklı olarak İran-
lıların nefretini kazanmış ve bu nefrette onu ölüme kadar sürüklemiştir. Esa-
sen İranlılar Kal'enin bir taşı keparılmadan tamamıyla ihanetle teslim edil-
diğini kanaatindedirler. " Revan kal'esi muhafızı , Çukur Sa'd Beylerbeyi ve
Emirülümerası Emir Güne oğlu Tahmasb Kulu Han evvela cegan Rum kayzerinin
erdularına karşı mukavemet etmiş ve yedi gün kadar kal'eyi elinde tutmuş da-
ha kal'eden bir taşı keparılmadan kendi vekili ve işlerini idareye memur Mu-
rat Beyin işfaliyle kal'eyi teslim etmiştir." (1)

Emir Güne oğlu için İranlıların vermiş olduğu bu hüküm bi-
raz olsun yerindedir. Esasen tetkik edilen kaynaklar onun bu hareketini az
çok ihanetle isimlendirirler. Netice itibariyle Emir Güne oğlu kal'eyi tes-
lim etmekle hayatını ve istikbalini kurtarmış oldu. Sultan Murat bu hareketi
çok beğenmiş onu yazılız af etmekle kalmamış halep eyaletini ihsan ederek Yu-
sus Paşa ünvanıyla taltif etmiştir. Han'ın bu şekilde hareketinde tesiri olan
Murat Kethüdaya da Trablusşam Beylerbeyiliği verilmiş idi. Emir Güne Han -
Kal'eyi teslim ederek hayatını kurtarmış olduğunu biliyor fakat yapmış ol-
duğu ihanetide bir türlü hazmedemiyor ve bütün bunların müsebbibi olarak da

Murat Kethüdayı görüyordu. (I) Sultan Murat Kal'e zapt edilir edilmez Cuma namazından sonra Emir Güne oğlunun sarayına gitmiş orada Hanla igret etmişler idi . Daha sonraları da Murat'ın ölümüne kadar Emir Güne oğlu Padişah'ın igret arkadaşı olarak bir çok iltifatlara mazhar olmuştur. Emir Güne oğlu Yusuf Paşa Padişah'ın iltifatlarına çok memnundu. Fakat Murat Kethüdaya karşı olan kini bir türlü sönmüyordu. Nitekim onu kendilerine tevcih edilen eyaletlere giderken Erzincan yakınında K e s i s H a n 'ı menzilinde katl ettirdi. Burada tetkik edilecek bir mesele vardır: Sultan Murat gibi kan dökmekte aceleci olan bir Padişah bu hadise üzerine Emir Güne oğlu Yusuf Paşayı öldürmesi icap ediyordu. Çünkü o bir askeri İstanbulda bırakması üzerine emektar ve sadık adamlarını bile öldürmekten çekinmemiştir; Fakat Sultan Murat Yusuf Paşayı öldürtmemiş yalnızca kendisine tevcih etmiş olduğu Halep eyaletini geri almış ve daha sonra İzmitte af ederek ona vezaret rütbesiyle beraber kâğıt hanede bir çiftlik ,ahır kapısında bir saray ve meşhur münceat -ı Belâtin müellifi F e r î d u n P a ş a n ı n (991=1583 Ölümü) olan ve bu adla adlanan bahçeyi vermişti. (II)

I- Karagelebi Zade Abdülaziz , Zafername, var 8 b

Kâtip Çelebi, Fezleke C.II, Shf.178

Naima, Tarih,C.III, Shf.264

II- Kâtip Çelebi, Aynı eser.

Tayyip Gökbelgin, İslâm Ans. Beğazici mad, Cüz.17 Shf.

Yusuf Paşa İstinye körfezindeki Feridun Paşa köşkünde zevkine göre tezyin ederek Sultan Murat'ın burayı ziyaretleri esnasında kendilerine mahsus bir taht dahi yaptırtmıştır. Sarayın bütün ihtiyacı devlet tarafından ödeniyor kendisi bütün bu güzellikler arasında Acem çalgıcılarıyla sefihane bir ömür sürüyordu. Emir Güne eğlu daima padişah'ın iğret meclislerinin en mümtaz + bir misafiri olmuştur. İstanbulda yaşadığı yedi sene zarfında siyasi hayata kat'iyen karışmamış Padişahla eğlence ve iğretten başka her hangi bir sebep için kargılaşmamıştır. (I)

Emir Güne eğlunun İstanbuldaki hayatı bu şeklide geçmiştir. Sultan Murat hastalığının bir kısmını Emir Güne eğlu köşkünde geçirmiştir. Sultan Murat Yusuf Paşaya kendi vezirlerine bile göstermediği hususi bir kıymet göstermiştir. Sultan Murat'ın ölümüyle 16 gevval 1049 (9 ocak 1640) Emir Güne eğlu Yusuf Paşanın yıldızı da sönmüştür. (II)

Sultan İbrahim'in cülûsunu tebrik için şah sefi tarafından gönderilen elçi İbrahim Ağa padişah'a hediyelerini takdim ettikten sonra Sadrazam Mustafa Paşadan yedi Kulede hapsedilmiş olan Acemlerin serbest bırakılmasını ve

I- Hüseyin Ayvansarayi , Hadika El-cevami, C.II. Shf.134, İst. 1281

Naima, Tarih, C.III, Shf.264

II- Karagelebi Zade , Zafername Var. 8 a

Naima, Tarih, C.III, Shf.267

Hammer . Trc.(M.Ata.) , Devlet-i Osmaniye tarihi, C.IX. Shf.221

Yedi seneden beri İstinye körfezindeki köşkünde yaşayan Emir Gûne oğlunu kendi isteği üzerine İrana iadesini teklif etti. Sadrazam Mustafa Paşa Padışah'a sermadıkça hiç bir cevap veremeyeceğini ve Padışah'ın cevabının kendisine bildireceğine söz verdi. Sadrazam Mustafa Paşa Padışah'ın huzuruna çıkarak İran Elçisinin dilediklerini arzettiği zaman Sultan İbrahim:"Emir Gûne oğlu gitmeyi kendimi murat edindi yeksa elçinin tahrikiyhemidir" dedikte Sadrazam cevap vererek : " Emir Gûne oğlu elçiye haber gönderip eğer kabil ise gitmeme Sadrazamdan rica edin deyu niyaz eylemiş" dedikte bu sözlerden kızan Padışah : " Bizim nimetimizin kıymetini bilmiyen bir insanın vücudunun lüzumu yektur. " diyerek katline emir verdi. Ve bu karar Acem elçilerine de bildirildi. h.1051 (1641) (I)

Türk kaynaklarından: Naimâ, Fezleke Sahayifül Ahbar , Gülşen-i Maarif ölümünü hiç bir sebebe istinat ettirmiyerek " Vücudu lâzım olmamağla Sultan İbrahim Han zamanında izale elundu." derler. Selak Zade,Ravzat el- Ebrar, Vecihi, Zafername İran elçisi İbrahim Ağanın desisesi ile katlelunduğunu zikrederler.

I- Karagelebi Zade Abdülaziz ,Zafername , var. 9 a

Kâtip Çelebi, Fezleke , C.II. Shf.178

Naima , Tarih, C.IV. Shf268

Selak Zade , Tarih, Shf.767

Vecihi, Tarih, Var.22 b.

Emir Gûne Han'ın bu şekilde katledilmesi Acem Elçisinin desisesi ile dir. Muhakkak ki Emir Gûne eğlu hiç bir zaman ihanet etmiş olduğu İran'a dönmek istememiştir. Emir Gûne eğlunun Osmanlı İmparatorluğunda iltifata mazhar olmasını İran Hükûmeti çekemiyordu. Bunun için her zaman bir intikam düşünmüşler onu ertadan kaldırmak istemişlerdir. Fakat onlar Sultan Murat zamanında böyle bir geyin imkânsız olacağını biliyorlardı. İbrahim'in cûlûsu İran için bir fırsat olmuştur. Padışah ve Sadrazam elçinin bu sözüne hakikaten inanmışlarını idi yeksa onlarda Emir Gûne eglunu ertadan kaldırmayını düşünüyorlardı, biliniyor. Fakat ne şekilde olursa olsun muhakkakki Yusuf Paşa hiç bir zaman İran'a dönmek istememiştir.

Emir Gûne eğlu Beğazda Kumeli sahilinde Emir Gûne namını bırakmıştır; Emirgân Kanlıcanın karşısında bulunan Beyacı köy ile beraber Balta limanından İstinye'ye kadar sahilin Kuzey batısında kurulmuş bir köydür. Sahilin Şimal kısmını H i d i v yalılarını teşkil ettiği gibi güney kısmını büyüklerine ait yalılar teşkil eder.(1) Burası İstanbul fetholunmadan evvel Cypre (Serri) ağaçları ormanı olduğu için Cyparades denirdi.

I - Tycheni , Nouvelle premenade dans le Bosphore , C.I Shf.151

Sahil Hane defterleri , Uni.Ktb, T.Y, nr:8830,8865,8866

Mehmet Raif, Mirad-1 İstanbul

Daha sonraları Feridun Paşaya izafeten Feridun Paşa bahçesi diye adlandırıldı. Sultan Murat h.1045 (1635) de burayı Emirgüne oğlu Yusuf Paşaya vermiş ve onun namına bir Sahil Saray inşa ettirmişti. Bu sahil Saray bu köyün Emir Güne oğlunun ismiyle anılmasına sebep olmuştur. Emir Güne oğlu bu Sarayda Sultan Murat için bir taht yaptırmasını ve köşkü İran zevkine göre - döşemesiyle bu semt daha fazla şöhret kazandı. Emir Güne oğlunun Sultan İbrahim tarafından katlinden sonra burası Sadrazam Mustafa Paşaya verilmiştir. Kâğıthanedeki Çiftliği ,ahır kapısındaki Sarayı da Padişah tarafından alınmıştır.(I)

I- H.Ayvansarayi, Hadika el- cevami, C.II, Shf.134- 135

Mehmet Raif, Mirad-ı İstanbul

Şirket-i Hayriye , Beğaziçi , Shf.93

Tayyip Gökbilgin , İslâm ans. Beğaziçi mad, cüz.17, Shf. 679

Selak Zade , Tarih , Shf. 767-768

İ N D E K S

Abbas	S.4,6,7,8
Abaza Hasan Paşa	S.I2
Adana	S.20
Adil Cevaz (عاريل جواز)	S.4
Ağce Keyunlu	Kağar Aşiretinin bir kolu S.28
Ahur Kapi	S.38
Akkeyunlu	Bir Türkmen aşireti S.29
Allah verdi Han	Tebriz Hakimi S.4,5
Ali Paşa Behzinli	Sivas Beylerbeyi S.I7
Ali Paşa Keskinli	Zerba Mağzul b.b. S.I4
Ali Paşa Zincirkaran	Tebriz hakimi S.4
Ali Paşa Celepeğlu	Karaman Emirülümerası S.I3
Ali Ağa	S.20
Azarbaycan	S.I
B	
Balta limanı	S.37
Bardakçı	S.I2
Bayburt	S.I6
Bayrampaşa	İstanbul Muhafızı S.II
Ber	S.I4
C	
Can -bek (جانه بك)	Kırım Han'ı S.8,II

Celâlettin-i Rumi S.24

Cengiz S.28

Cypre S.37

Cyprades S.37

Ç

Çaldıran S.1

Çıldır S.2,7

Çukur Sa'dı Revan ve civarı 18,30,32

D

Dağıstan S.2

Davut Han S.13

Deryaruk (دریاروک) S.18

Diyarî Bekir S.6

E

Ebubekir Çelebi Mevlâna tekkesinin türbedarı S.14

Edirne S.11

Emirgân S.38

Emir Güne Revan Hakimî S.19,20,22,24,25,26,27,29,30,32,34,35,36,37

Erdebil S.9

Erkat Han (عكات) S.12,13

Erzurum S.14,15,17,26,31,32,

F

Ferhat Paşa S.1,4,7,13

Feridun Paşa S.34,35,38

G

Gence S.3

Gözcü Tepesi	Revan yakınında S.19,20
Gümüş kümbet	Erzurum yakını S.15
Gülâbi bey	Emir Güne han'ın babası S.28,30
Gürcistan	S.2
H	
Haşep	S.15,16,34
Halil Paşa Demirkazık	Erzurum Beylerbeyi S.15
Halil Paşa Kapudan	Ahmet I. devrinin Sadrazamı S.8,9
Hasan Paşa	Kapudan
Haydar Mirza	Şah Abbasın yeğeni S.3
Hidiv	S.37
Hızır ağa	Tebriiz yardım kuvvetlerinin başı S.22
Hılâgu	Cengiz İmp. Irak-ı Aceh Hükümdarı S.28
Hınka'r Tepesi	Revan yakını S.18
Hüsam Giray	Kırım Han'ı S.II
Hüseyin Paşa Canbulat Zade Canbulat Zade	S.5,16
I	
İbrahim Paşa	Sivas Beylerbeyi S.I7
İbrahim Ağa	İran elçisi S.36,37
İshaklı	İzmit yanı S.13
İstinye	S.35,36
İzmit	S.27,34
I	
Ilıca	S.16
K	
Kağar Noyan	Sırtak Noyan'ın eğlu S.28

L

Lehistan

M

Maltepe

S.I2

Mazendran (مازندران)

Hazer denizinin cembu S.I0,27,3I

Mehmet efendi

İngir-i Sultani S.I2, I3

Mehmet Paşa Gürcü

Anadolu Beylerbeyisi S.I2, I3

Mehmet Nalgacı

Zorba S.I4

Mehmet Paşa Dabani yassı

Sadrazam S. I5

Mir Fettah

Bagdat Muhafızı S.I8,20,22,24,3I

Murat III.

Osmanlı Padigahı S.6

Murat IV.

" " S.I4,22,25,26,3I,32,34,35,37

Murat Kuyucu

IOI9 İran serdarı S.4,5,6

Murat

Emir Güne Han'ın Kethüdasi S.22,23,24,34,

Musluhiddin Ağa

Sekban bağı S.I2

Musa Paşa

S.4, II

Mustafa Paşa

Rumeli Beylerbeyi S.II

Mustafa Ağa

Yenigeri ağası S.2I

Mustafa Paşa

Kastamonu hakimi S.27

Murtaza Paşa

Sefer Kaymakamı S.II, I5, 26

N

Nahçıvan

S.3, 4

Nasuh Paşa

IO20 İran serdarı S.6,7,9

Nemçe

Avusturya

Nekkârezen (نکزاره)

Her yanında S.I4

Niğde

S.I4

O

Osman Paşa Özdemir oğlu Serdar S.2

P

Pazarcık S.12

R

Revan S.15,17,18,20,25,26,29,30,31,32,33

Revan Kuluhan Şah İsmailin Kumandanı S.2

Rodos S.12

S

Safevi

Salmaş (S.126) S.5

Selâmet Giray Kırım Han'ı S.4

Sefer Paşa Köse 1013 seferinde Kumandan S.5

Sefer Paşa Van Beylerbeyisi S.20,7

Serav S.9,31

Seyyit Gazi S.13

Sinan Paşa Yemen Fatih 985 de Serdar S.2,3

Sinan Paşa Cağala Zade 1013 İran serdari S.3,4,5

Sivas S.14,17

Sultan İbrahim S.15 ,36,37

Sultan Osman S.14,

Sultan Süleyman S.2,6,7

Sunur evası Erzurum S.16

Sekelli Mehmet Paşa S.2

~~Sekelli Mehmet~~

Şahin Ağa

Kapıcılar kethüdası S.II,15,16

Şimahi

Şah Abbas Sofi S. 18,35

Şeki (Şir) S.3,5

Şemahi S.3,5

Şibli (Şibli) S.18

Şirvan S.7,18

T

Tahmasb S.18,22,23,24,29

Tiflis S.2

Trablusşam S.33

Tutucu Hasan Paşa

Manisa Mutasarrıfı S.13

U

Orguplı Hacı Mehmet Zorba S.14

Üsküdar S.II,12

V

Van S.4,5

Wikt

Y

Yavuz Selim S.I

Yedikule

Yunus efendi

Edirne kadısı S.13

Yusuf Paşa S.24,26,34,35,37